

*Din Profesor Asyara Samaras*

*Liber*



# SARMIZEGETHUSA

## II

- Alte păreri cu răspunsurile cuvenite
- Dovada hotărâtoare că Sarmizegethusa  
s'a găsit acolo unde am afirmat eu.

de

Colonel ZAGORIȚ CONSTANTIN

Cu 2 hărți anexe

1937

*Din Profesor Veziroiu Samuielescu,  
de la Universitatea din București . -*

*Lupan aprecieri D-<sup>le</sup> prezenta lucrare .*

*Colonel Zagariu*  
Inv. A. 51.386

*17 Apr. 1938*

*Str Regina Maria 17  
Bucuresti*

# SARMIZEGETHUSA

## II

- Alte păreri cu răspunsurile cuvenite
- Dovada hotărâtoare că Sarmizegethusa  
s'a găsit acolo unde am afirmat eu.

de

Colonel ZAGORIȚ CONSTANTIN

Cu 2 hărți anexe

1937

Românul are o vorbă sfântă : „dacă intri în horă trebuie să joci“.

Tocmai așa s'a întâmplat și cu mine, cu publicarea broșurii „Sarmizegethusa“.

„Intemeiat pe considerațiuni militare, geografice, topografice și fortificații găsite pe teren“, adică temeuri pe care eu ca militar mă socoteam stăpân, am arătat locul unde *am crezut* că s'a găsit Sarmizegethusa, capitala Regelui Decebal.

În loc ca cele spuse de mine, repet, în calitate de militar și întemeiat pe considerațiuni care fac parte din domeniul militar, zic, în loc să fie primite ca un ajutor dat oamenilor de știință archeologi și istorici, spre a stabili cu mai multă precizie și în mod definitiv unde s'a găsit vestita capitală a Regelui Decebal, afirmațiunile mele, pe lângă câteva răspunsuri foarte binevoitoare și foarte încurajatoare, pentru care aduc aci mulțumirile mele recunoscătoare, - au stârnit în anumite cercuri o furtună de proteste :

— că de ce mă amestec eu într'o chestiune care nu este de specialitatea mea ;

— că stabilirea locului unde s'a găsit Sarmizegethusa nu se poate rezolvi prin considerațiuni militare, geografice și topografice, în care nu aș fi nici îndeajuns de competent ;

— și în fine și alte păreri și aprecieri pe care le voi expune în cuprinsul publicațiunii de față, păreri cărora mă simt obligat să răspund, întrucât nu înțeleg să mă retrag supt cortul meu ca un copil vinovat.

Și astfel iată-mă angajat într'o polemică, - horă, - în care nu m'am gândit să joc, eu, un profan în chestiuni de archeologie și istorie specială și științifică.

## II

De fapt și militarii au nevoie pentru perfecționarea științei și culturii lor de ajutorul științei istorice, precum și istoricii au nevoie de militari și de știința militară, pentru a trage concluzii mai temeinice în domeniul cercetărilor lor; adică nici militarii nici istoricii nu se pot dispensa de ajutorul reciproc fără pagube pentru știința și cultura proprie.

Astfel, nu se poate concepe o știință militară care să nu aibă la bază cunoașterea faptelor militare din trecut; iar comandanții cari nu au citit și răsцитit, așa cum recomandă Napoleon cel Mare, descrierile tuturilor războaielor conduse de marii căpitani, au o mare lipsă în pregătirea lor.

Deasemenea și istoricii cari studiază evenimentele militare, sau evenimentele care s'au petrecut în trecut în legătură cu operațiunile militare, fără a recurge la știința militară sau la ajutorul militarilor, sunt expuși să facă greșeli grave, sau să tragă concluzii schiopătate. Mă gândesc, de pildă, că dacă istoricii ar fi recurs la ajutorul militarilor, nu ar fi putut face afirmația cu totul greșită și pe care nu ar fi făcut-o nici cel mai umil militar, și anume, că partea Munteniei de la Răsărit de Limes Alutanus nu ar fi fost ocupată și stăpânită în mod efectiv de către Romani, în timp ce aceștia stăpâneau solid toate teritoriile din jurul acestei regiuni și anume: întreaga Peninsulă Balcanică, toată Dunărea cu capete de pod pe malul stâng, Dobrogea, Sudul Moldovei și Basarabiei, întregul Ardeal, precum și Oltenia până în Limesul Alutan (linia: Turnu-Măgurele-Roșiorii de Vede — Pitești — Câmpul Lung — Bran — Feldioara). Și a trebuit să se găsească acum în urmă o inscripție pe un papyrus egyptean pentru a se putea stabili că și această parte a Daciei a fost stăpânită de Romani; și să se scoată astfel din cuprinsul istoriei noastre o afirmație care se găsește în flagrantă contradicție cu realitățile militare.

Și câte urmări nu a tras după sine această con-

cluzie greșită? — dintre care cea dintâiu și cea mai gravă a fost faptul că această parte a țării a rămas aproape necercetată în direcția romanității ei. Ba, cea ce este mai grav, s'a afirmat că lagărul roman de la Drajna, lagăr stabil, construit din piatră și cărămidă cu toate atenanșele sale, ar fi fost construit de Romani (3 legiuni) în trecere pe acolo, în cursul nu știu cărei campanii contra Marcomanilor, în timp ce în realitate acest lagăr face parte dintr'un ansamblu daco-roman de foarte mare valoare. Nu mai vorbim că pentru a se purta un războiu contra Marcomanilor din Nordul Boemiei nu se putea lua ca bază de operațiuni militare Dunărea de jos, ci cel puțin Nordul Ardealului; iar pentru operațiuni vremelnice nu se fac întăriri permanente, ci altfel de întăriri, pe care Romanii le cunoșteau și le construiau foarte bine la timpul și la locul lor.

Este ușor a face cercetări și săpături unde rămășițele antice se găsesc la fiecare pas; dar este mai greu a căuta acest fel de rămășițe în regiuni necertate și unde se găsesc greu, cu cheltuială nerambursată de stat, sau de anumite instituțiuni, și cu mare bătaie de cap.

Și tot așa istoricii noștri susțin și acum ca posibil că în timp ce Traian atacă pe Daci în Ardeal, era el însuși atacat în Dobrogea de Sud; parcă Traian a fost un conducător de războaie atât de nepriceput, în cât să se lase (surprins) atacat de dușman la el acasă, în baza sa de operațiuni, în timp ce el purta războiu în inima țării dușmane pe care pornise să o cucerească; și parcă cu atâta ușurință duceau Romanii războaiele și întindeau și apărau hotarele imperiului!

Și această afirmație este făcută numai spre a explica așezarea Monumentului de la Adam Clisi în această parte de loc.

Numai noi în anul 1916 am purtat războiul cu atâta ușurință încât am fost atacați în propria noastră țară în timp ce pornisem la cucerirea aceluiași Ardeal; și se știe unde am ajuns. Dar noi cel puțin am avut scuza că Bulgarii ne erau dușmani, pe cât timp Romanii stăpâneau solid Peninsula Balcanică și în special

Dobrogea care pe lângă hotarele rezemate pe obstacole naturale, Dunărea și Marea Neagră, era înconjurată de un număr mare de cetăți, în plus că mai avea un rând de cetăți pe la mijloc și brâul încins de 2 valuri. În aceste condiții suntem îndreptățiți a ne întrebă: cum au putut Dacii sau alți barbari să atace pe Romani în Dobrogea între anii 100 și 105? Afirm cu tărie că Romanii nu au putut să fie atacați de Daci, Geți sau alți barbari în Dobrogea în timp ce Traian purta războaiele în Ardeal, deoarece nu e posibil militărește.

Tot în această ordine de idei, istoricii noștri găsesc că a fost imposibil ca Traian să-și fi adus pe mare prin Bizanț și pe Dunăre legiunile cu care a atacat Dacia, când de fapt transporturile pe apă sunt mult mai ușoare ca pe uscat.

Toate aceste chestiuni îmi iau îndrăsneala de a le pune la punct într'o lucrare pe care o voi publica în curând asupra modului cum cred că s'au desfășurat războaiele lui Traian contra Dacilor, întemeiat tot pe considerațiuni militare, geografice, topografice și fortificațiuni găsite pe teren, așa cum am procedat și cu stabilirea locului unde s'a găsit Sarmizegethusa, în plus întemeiat și pe identificări de numiri de localități și interpretări de evenimente și știri istorice.

Și am credința că dacă istoricii noștri ar fi lucrat mână în mână cu militarii la reconstituirea faptelor de arme ale poporului românesc din timpul voevozilor, adică dacă istoricii ar fi pus la dispoziția militarilor *toate* documentele și cronicile străine traduse în limba română și i-ar fi îndrumat în cercetări, zic, dacă s'ar fi precedat așa, am credința că trecutul nostru istoric, și în special cel militar ar fi mult mai luminat.

Căci trebuie să se știe că ofițerii noștri, cu foarte puține și fericite excepții, nu au pregătirea necesară spre a putea căuta în biblioteci *toate* documentele și cronicile referitoare la anumite evenimente; și chiar dacă ar ști să le caute și să le găsească nu le pot folosi, deoarece nu cunosc limbile (greacă veche și nouă, latină, germana veche, slavă, italiană, maghiară și polonă, etc.) în care sunt scrise aceste izvoare.

Și chiar dacă ar avea această pregătire (a căuta și cercetă în biblioteci, și a citi în toate limbile) ofițerii nu au timpul să lucreze în biblioteci, deoarece ei sunt ocupați cu îndeplinirea serviciului care, precum se știe, este zilnic; adică ei nu au timp disponibil, precum au studenții și profesorii, a căror viață și ocupație și-o trăesc în mod normal în biblioteci.

Și în această privință nu voesc să fiu rău înțeles, adică să se creadă că eu aș pretinde ca istoricii să dea mură în gură ofițerilor carii s'ar ocupa cu reconstituirea istorică a faptelor de arme ale Neamului Românesc, documentele și cronicile adunate și traduse în scopul ca ofițerii să le poată folosi; ci înțeleg ca atunci când cercetătorii noștri istorici studiază anumite perioade din viața poporului român să caute a-și asocia ofițeri cu care să se consulte și să se ajute în chestiunile militare, spre a putea trage concluzii cât mai apropiate de adevăr; și aceasta chiar dacă ofițerii la rândul lor ar întocmi lucrări aparte cu reconstituirea dezvoltată a faptelor militare, lucrări necesare pregătirii corpului ofițeresc și deci folositoare patriei.

Și pentru că nu s'a procedat așa, noi Români ne găsim în situația că nu avem aproape nici o faptă de arme din trecutul nostru militar reconstituită în mod complet și sigur; căci trebuie să se știe că o reconstituire istorică militară, care pentru stabilirea modului cum s'au desfășurat evenimentele militare se referă și citează pasagii din istoricii noștri moderni, și nu direct de la izvoare, oricât de reputați ar fi acești istorici, nu poate avea valoarea pe care trebuie să o aibă acest fel de lucrări, deoarece un om care nu are nici o pregătire militară nu poate să dea la lumină și să folosească în întregime și cum trebuie partea militară din cuprinsul unui document.

Deci se impune ca, pentru luminarea trecutului nostru, istoricii să conlucreze cu militarii cel puțin de acum înainte.

### III

Și de data aceasta, pentru că cele ce voi expune

să fie prezentate clar, sigur și pe înțelesul tututor, anexez lucrării :

— un facismil al segmentelor 6 și 7 ale Tablelor Peutingeriene, pe care sunt arătate localitățile și drumurile precum și o parte din râurile și munții Daciei ;

— precum și o hartă, cât se poate de exactă și clară la sc. 1/750.000, a regiunii dintre Orșova și Alba Iulia, pe care se găsesc așezate localitățile din Tablele Peutingeriene conform distanțelor însemnate pe aceste table.

În special reproducerea segmentelor 6 și 7 din T. P. în mărimea lor aproape naturală, deci clare și ușor de consultat, nu micșorate și deci greu de citit, cred că va fi de mare folos cititorilor ;

— pedeoparte pentru cititorii cari nu au avut ocazia să vadă aceste table ;

— iar pedealtăparte spre a urmări la lumina zilei însemnările de pe aceste table și interpretarea acestor însemnări față în față cu harta exactă a timpurilor noastre.

Tablele Peutingeriene sunt o hartă veche a Imperiului Roman întocmită în secolul, unii zic al II-a, iar alți zic al IV-a după Cristos, pentru trebuințele militare și probabil și pentru folosința oamenilor de afaceri, negustori, etc., și după date culese în cursul timpului.

Este mai de crezut că au fost întocmite în secolul al IV-a, deoarece în aceste table nu mai figurează Ulpia Traiana Augusta, sau figurează sub alt nume, iar Sarmizegethusa este trecută sub numele de Sarmategte, numire admisă ca derivând din Sarmizegethusa, de toți istoricii.

După cum se vede, pe această hartă sunt arătate mai cu dinadinsul comunicațiunile, dacă nu chiar este făcută numai pentru arătarea comunicațiilor.

Din această cauză, și pentru ca harta să ocupe loc mai puțin și deci să fie mai portativă, terenul este reprezentat diformat fiind redus la o bandă îngustă pe care sunt înghesuite comunicațiunile, care se prezintă astfel sub forma unui mănunchiu.

Lângă fiecare localitate este arătată distanța până



la localitatea următoare, în mile romane, mergând dela Apus la Răsărit, adică venind dinspre Roma.

O milă romană este egală cu 2000 pași.

Transformată în metri face 1481,5 metri.

Prin urmare spre a afla distanța dintre 2 localități în metri se înmulțește numărul milelor cu 1481,5.

Astfel dacă distanța între două localități este de XIII (14) mile, transformată în metri face 20741 metri, sau 20 klm. și 741 metri.

Unii istorici și archeologi voind să plaseze anumite localități în anumite locuri, unde dânșii credeau că au găsit urmele acestor localități, sau necunoscând traseul urmat de unele comunicațiuni, au emis bănueli asupra exactității distanțelor dintre localitățile arătate pe Tablele Peutingeriene, ba chiar au afirmat de plano că aceste distanțe nu ar fi exacte.

Calculând distanțele pe anumite drumuri dintre localități bine cunoscute și bine identificate, drumuri care se știe bine pe unde au trecut și confruntându-le cu distanțele dintre aceste localități, arătate pe hărțile moderne, am constatat că distanțele arătate pe segmentele 6 și 7 ale T. P. care se referă la Dacia, nu numai că sunt exacte, dar chiar sunt surprinzător de exacte.

Unele mici nepotriviri se datoresc negreșit faptului

— că nu știm exact traseul în *detaliu* al drumurilor;

— că distanțele dintre localități nu puteau să fie exact un *număr întreg* de mile, cum se arată în mod regulat în table;

— că nu știm dacă distanțele arătate în table erau măsurate între marginile localităților, sau erau măsurate și părțile de drum aflate în interiorul localităților.

— și în fine nu totdeauna unde găsim o cetate dacă, sau un lagăr roman însemnează că exact în acelaș loc s'a găsit și localitatea cu acelaș nume, ci uneori probabil ceva mai alături.

Zic, distanțele arătate în aceste table între localități sunt exacte, chiar bănuitor de exacte.

Astfel, dacă totalizăm distanțele dintre localitățile aflate pe drumul dintre Tierna (Orșova) și Apulum

(Alba Iulia) găsim că între aceste două localități sunt 158 de mile romane, care înmulțite cu 1481,5 metrii, ne dă 234 de klm. și 77 de metrii. Măsurând pe hărțile moderne acelaș drum găsim exact aceeași distanță.

Mai departe, drumul dintre Drubetis (T.-Severin) și Romula (Reșca, lângă Caracal) prin Castris Novis, care pe T. P. este de 110 mile, sau 162 klm. și 965 metrii, măsurat pe hărțile moderne este de 163 klm.

Drumul dintre Romula și Apulum prin Caput Stenarum (Turnu Roșu), care pe T. P. este de 174 mile, sau 257 klm. și 781 metrii, măsurat pe hărțile moderne este de 255 klm. și 500 metrii.

Drumul dintre Singidunum (Belgrad) și Viminacium (Coștolaț) care pe T. P. este de 50 mile sau 74 klm. și 75 metrii, măsurat pe hărțile moderne, pe malul Dunării, este de 76 klm.

Drumul dela Viminacium la Saliatis (Dolni-Milanovaț), care pe T. P. este de 61 mile, sau de 90 klm. și 371 metrii, măsurat pe hărțile moderne tot dealungul malului drept al Dunării este tot de 90 klm.

Drumul dela Saliatis peste Miroci Planina, la Egeta (Bârza Palanca) care pe T. P. este de 20 de mile sau 29 klm. și 630 metrii, măsurat pe hărțile moderne este de 30 klm.

Drumul dela Egeta la Drubetis (T.-Severin) care pe T. P. este de 21 mile sau 31 klm. și 111 metrii pe harta modernă este de 30 klm.

Drumul dela Egeta la Rațiară (Arcer Palanka) pe T. P. este de 83 mile sau 122 klm. și 964 metrii, iar măsurat pe hărțile moderne, pe marginea Dunării este de 120 klm., iar tăind coturile Dunării, este de circa 100 klm.

Drumul dela Rațiară la Axiopolis (Sud Cernavoda) pe T. P. este de 296 mile romane sau 438 klm. și 524 metrii, iar măsurat pe harta 1/750.000, pe marginea Dunării, găsim circa 585 milimetrii, care la scara acestei hărți (100 klm.=133 mm.) reprezintă 439 klm. și 800 metri (585 : 1,33).

Drumul dela Viminacium la Tibiscum (Jupa, Nord Caranșebeș) nu l-am putut controla în mod sigur, de

oarece localitățile care se găsesc pe acest drum nu au fost în mod definitiv identificate și deci nici traseul acestui drum nu a fost stabilit spre a-l putea măsura pe hartă.

Dacă însă acest drum are traseul pe la Vărădia, unde s'a identificat Argidava, în sus pe valea Carașului trecând Bârzava printre Reșița și Kölnök, iar de aci prin Ezeriș și Prebul la Jupa pe Timiș, pe unde cred că în realitate a trecut acest drum, având în vedere formele terenului, atunci lungimea drumului pe aci este de 123 klm. egală cu 83 mile sau 122 klm și 964 m., cât este arătat pe Tablele Peut.

Dacă însă trecem drumul prin Vârșet (Argidava), Buteni (Centum Putea), Jidovin (Berzovia) Furluig (Azizis), Prebul (Caput-Bubali) și Jupa (Tibiscum), sau prin Vărădia (Argidava), iar de aci în sus prin valea Cernovețului prin Docleny, unde s'ar găsi Centum Putea), Jidovin, unde ar fi Berzovia, Furluig (Azizis), Prebul (Caput Bubali) și Jupa (Tibiscum), lungimea drumului prin ambele aceste variante ar fi de 140 klm adică cu 17 klm. mai mult decât arătările Tablelor Peut., fără să mai vorbim că distanțele dintre localități n'ar mai corespunde de loc cu cele arătate în T. P.

De aceia dintre aceste 3 variante ale drumului Lederata-Tibiscum socotesc ca cel mai probabil pe primul, care corespunde și ca lungime cu T. P., este traseul cel mai direct între Lederata și Tibiscum, terenul este destul de accesibil, în plus că Traian înaintând pe acest drum spre Sarmizegethusa avea flancul stâng acoperit contra unui atac dinspre Câmpia Tisei.

Cred că cu cele arătate mai sus am făcut dovada că distanțele dintre localități, înscrise în T. P. sunt absolut exacte; și nu putea să fie altfel, deoarece aceste distanțe au fost verificate în cursul timpului și erau folosite în interes militar și comercial, pentru care se cer lucruri exacte, nu fanteziste.

Țin să arăt că toate măsurătorile pe hartă, înșirate mai sus, au fost făcute cu curvimetrul.

## IV

Să trecem acum la părerile care s'au exprimat atât verbal în anumite adunări, sau la Radio, cât și prin publicațiuni, asupra ipotezii pe care am făcut-o relativ la locul unde s'a găsit Sarmizegethusa.

1) Intr'o adunare de oameni învățați s'a afirmat că eu nu trebuia să mă amestec într'o chestiune care nu este de specialitatea mea.

Da, este drept; însă eu am înțeles să dau un ajutor, pe care, după cum am arătat la începutul acestei expunerii, nu numai că puteam să-l dau în calitatea mea de militar, dar un astfel de ajutor trebuia să fie cerut unui militar de către oamenii de specialitate.

2) Tot în acea adunare s'a afirmat că stabilirea locului unde s'a găsit Sarmizegethusa nu se poate face pe temeieri militare, geografice și topografice și că eu nu aș avea nici competența necesară topografică spre a face un studiu serios al terenului.

Cât este de nedreaptă această afirmațiune o voi dovedi în capitolul următor, în care eu dovedesc și pe altă cale și în mod hotărâtor și definitiv că locul în care eu am crezut că s'a găsit cetatea Sarmizegethusei, această cetate s'a găsit în adevăr, și deci că competența și ochiul meu de militar, geograf și topograf nu a dat greș.

3) Și în fine tot în acea adunare s'a afirmat ca un lucru definitiv stabilit, cum că Traian a așezat capitala noii provincii cucerite, chiar în capitala dușmanului învins.

Da, este frumos acest lucru ca idee; și dacă noi Românii am avea vreun interes să credem așa, nu aș avea nimic de zis. Dar de unde până acum se credea, se zicea, și s'a scris în publicațiunile cele mai noi, că Sarmizegethusa s'a găsit pe locul unde Traian a întemeiat Colonia Dacica, numită mai târziu Ulpia-Traiana-

Augusta, capitala Daciei Romane, acum însă, decând eu am dovedit că Sarmizegethusa nu se putea găsi acolo unde se sapă în prezent acest oraş roman, unii istorici şi-au schimbat părerea, şi în loc să convină că oraşul de capitală al Regelui Decebal s'a găsit acolo unde am arătat eu, afirmă, după cum voi arăta mai la vale, că Sarmizegethusa s'a găsit pe vârfurile de deal dela Sud de Orăştie pe valea Oraşului, care se varsă în Mureş la Orăştie, sau că toate cetăţile şi cetăţuile din Țara Haţegului şi din Munţi Sebeşului sunt Sarmizegethuse.

Înainte de a trece mai departe țin să repet aci că unul din motivele principale, pe care le-am avut în vedere când am afirmat că Sarmizegethusa nu s'a găsit acolo unde se sapă acum Ulpia-Traiana-Augusta, este aprecierea făcută de Domnul Profesor N. Iorga în noua d-sale lucrare (Ist. Rom. Vol. I P. II, Sigiliul Romei p. 215) asupra acestui oraş, şi anume că este legat de un lagăr; ceace eu am înţeles că a luat naştere pe un lagăr roman, şi anume pe cel dintâiu lagăr pe care Traian l-a construit, întâi de pământ, şi apoi de zid, la eşirea de Răsărit (dinspre Câmpia Haţegului) a defileului Porţei de Fer Transilvane (Tapae), lagăr prin care marele împărat puneă un picior solid în inima ţării duşmane, şi îşi asigură operaţiunile pentru cucerirea Sarmizegethusei şi pentru pătrunderea mai departe în Ardeal.

Ori, cum acest lagăr nu putea să fie aşezat peste un oraş Dacic, — respectiv Sarmizegethusa, — acest oraş nu s'a putut găsi în acelaş loc cu Ulpia-Traiana-Augusta.

Profit de această ocazie spre a atrage atenţia asupra faptului că Traian a aşezat capitala Daciei Romane pe lagărul care a servit de bază pentru operaţiunile din Câmpia Haţegului şi apoi pentru cucerirea Daciei. Această poziţie, bună pentru aşezarea unui lagăr care a servit ca bază de operaţiuni în Țara Haţegului, şi pentru cucerirea Sarmizegethusei, însă pentru capitala noiei provincii cucerite se găseşte într'o poziţie care denotă o prea mare precauţiune, dacă nu chiar o timiditate din partea Romanilor; — şi trebuie să se ştie că

Romani au ținut capitala Daciei Romane în acest loc mult timp.

4) În luna Iunie a. c. Domnul Profesor Conea vorbind la Radio despre influența pe care a avut-o munții Daciei asupra vieții Poporului Român, a afirmat că nu a existat numai o Sarmizegethusă, ci toate cetățile și cetățuile de care sunt plini Munții Sebeșului (munții dintre râurile Streiul, Mureșul, Sibiul, Oltul, și creasta Carpaților dintre Turnul Roșu și Pasul Surduc (defileul Jiului) și din Țara Hațegului, trebuie să le considerăm că sunt Sarmizegethuse; ceace eu am înțeles că cetate sau cetățuie pe limba dacică trebuie să se zicea sarmizegethusă.

Mai întâi această afirmațiune poate să fie contestată, sau admisă, tot atât de repede și cu tot atât temei, după cum a fost emisă.

Apoi D-l Profesor Conea nu a arătat care din toate aceste sarmizegethuse este Sarmizegethusa Basileion, Sarmizegethusa Regală, arătată de geograful Ptolemeu în geografia sa, adică Sarmizegethusa în care își avea reședința Regele Decebal, și care era una, nu mai multe.

5) Tot în luna Iunie a. c. D-l Prof. D. de la Universitatea din Cluj a acordat un interviu corespondentului L. V. al Ziarului „Curentul” din acelaș oraș. Acest interviu a fost publicat în No. 3364 de Luni 14 Iunie în ediția III-a de provincie.

Dau mai întâi acest interviu în întregime de teamă ca să nu scap din vedere vreo parte din el în cursul expunerii ce voiu face relativ la cele cuprinse în acest interviu, și spre a nu fi învinovățit cumva că am schimbat expresiunile în folosul meu, sau că eludez ceva.

lata-1:

Cluj, — Se știe că săpăturile archelogice ce s'au făcut în anii din urmă la Grădiște, la Costești, la Piatra Roșie și la Blidariu în Jud. Huniedoarei, au dus la concluzia că Decebal și-a avut capitala la Sud de Orăștie, în Munții Sebeșului, la Grădiștea Muncelului. Deci Sarmiz-

zegethusa, capitala regelui dac ar fi fost în această regiune.

În zilele acestea mi-a căzut însă în mână o broșură a D-lui Colonel Zagoriț C, intitulată „Sarmizegethusa“, în care autorul, după ce înșiră o serie de motive cari l-au îndemnat să se ocupe de locul unde s'ar fi aflat capitala Dacilor, printr'o argumentație bazată pe considerațiuni strategice ajunge la concluzia că ea n'ar fi fost la Grădiștea Muncelului, așa cum se credeă până acum, ci pe un deal deasupra comunei Sub-Cetate (Hunedoara).

Deși această constatare nu aparține unui specialist, totuși a pròdus o enormă surpriză în rândurile arheologilor noștri.

Pentru lămurirea acestei probleme ne-am adresat D-lui C. Daicovici, conferențiar universitar, și un cunoscut arheolog. Iată ce ne spune d=sa :

„Am fost la fața locului și am constatat că cetatea găsită de d. Col. Zagoriț la Vest de com. Sub-Cetate pe unul din dealurile ce închid dinspre Nord-Vest valea Hațegului, nu este de loc o întăritură antică. Întâi de toate așezarea ei este foarte bizară, este o coastă de deal înclinată în unghi de aproape 45 grade. Ridicătura de pământ care ar da după d. Col. Zagoriț conturul cetății nu are caracterul unei împrejmurii de fortăreață. Această ridicătură *poate* să fie *naturală*, formată din scurgerea apelor, sau artificială, dar cu totul pentru alte scopuri pașnice gospodărești, și nici-de-cum nu poate fi luată drept o în întăritură militară.

Secțiunile făcute de d. Col. Zagoriț și controlate de mine n'au scos la suprafață nici cea mai mică urmă de ceramică, și contrar aparenței, nu desvăluie nici un vas (cred că voește să zică val. N. A.) de pământ ars, căci ceiace se vede este solul natural de culoare roșiatică.

Dacă din punct de vedere strategic modern locul poate avea după d. Col. Zagoriț vre-o însemnătate, așezarea și întreaga formă a cetății nu corespunde de loc normelor cetăților clasice sau barbare din care cunosc o multime.

Deci descoperirea d=ului Col. Zagoriț este ca și atâtă altele, lipsită de orice temei științific și arheolo-

gic. Intențiunile bune ale d-ului Col. Zagoriț au avut din păcate un rezultat cu totul greșit. Rămânem și pe mai departe la cea mai probabilă ipoteză că cetatea lui Decebal împreună cu fortarea-căpitală, se găsesc pe vărfurile de deal din Sudul Oraștiei, pe valea Apei Orașului“.

L. V.

Și nu numai atât, dar D-1 Prof. D. cu ocazia vizitei făcută pe teren s'a exprimat că acolo unde eu am văzut Sarmizegethusa este un staul de oi.

Voiu răspunde punct cu punct tuturilor întâmpinărilor și afirmațiunilor făcute de D-1 Prof. D.

Astfel :

D-1 Prof. D. afirmă că terenul pe care este așezată cetatea găsită de mine, — dacă este cetate, — nu ar corespunde normelor cetăților clasice sau barbare de care d-sa a văzut multe, deoarece terenul este înclinat de 45 grade.

Mai întâi și eu am văzut nu numai multe, dar chiar foarte multe cetăți și de tot felul și în diferite puncte ale țării, și pot zice că cunosc cum se prezintă o cetate antică și în special o cetate dacică din punctul de vedere al terenului pe care este așezată.

Este drept că cetatea de lângă Hațeg nu se prezintă în condițiunile de teren clasice de așezare ale acestui fel de cetăți, adică nu este așezată pe o porțiune de platou sau de terasă proeminentă pentru ca să poată să fie izolată cu ușurință de restul platoului sau terasei printr'un șanț cu val, așa cum se prezintă în majoritate cetățile dacice în regiunile care au relieful subt formă de platouri, precum și în văile prevăzute cu terase diluviale.

Dar într'o regiune în care nu se găsesc nici platouri (provenite din eroziunea stratelor orizontale) și nici văi cu terase diluviale, un popor și o armată nu stă cu mâinile în sân, ci folosește orice formă de teren care îi poate oferi un ajutor pentru a rezista atacurilor dușma-



nului, așa cum a folosit de pildă terenul pe care se găsesc așezate cetățile presupuse dacice din Munții Sebeșului și care încadrează Râul Orașului, teren la fel cu masivul triunghiular de lângă Hațeg, adică lipsit de platouri și terase, ci cu forme neregulate, și în orice caz mai desavantajos din punctul de vedere al apărării.

Galii, frați buni cu Dacii și cu Tracii, și dela care aceștia se presupune că au împrumutat meșteșugul de a face cetăți, au folosit și ei pentru construirea cetăților lor, de preferință platourile și terasele; dar atunci când într-o regiune în care au voit să reziste nu au găsit aceste forme de teren, și-au așezat cetățile, acele oppidum în care s'au apărat contra lui Cezar, „dans des lieux d'un accès difficile et défendus par leur position même; sur des montagnes escarpées, dans des terrains environnés de marais on protégées par des fleuves; dans des îles.“

Astfel :

— Opidum Aduatucorum (azi Namur) era așezat pe un deal de la confluența Meusei cu Sambra, la fel cu așezarea cetății de la confluența Streiului cu Farcadinul și Râul Mare, deal, care are un vârf cu înălțimea de 100 m. deasupra văilor laterale și care se pierde spre aceste văi prin pante destul de repezi (100 pe 200, sau  $\frac{1}{2}$ , sau 30 grade) și având piciorul escarpat, și inaccesibil, exact cum se prezintă perimetrul masivul triunghiular deluros de lângă Hațeg.

— La fel era așezată și Cetatea Avaricum (azi Bourges) pe dealul de la confluența râurilor Ivrette și Avron.

— Și platoul pe care era așezată cetatea Gergovia avea două culminații destul de pronunțate.

— Nici platoul pe care era așezată Alesia în care capitulat Vercingetorix nu era un șes absolut.

— Insuși Arioviste și-a așezat lagărul înaintea bătăliei cu Cezar în Alsacia tot pe un deal (Zellenberg) de lângă Colmar cu culminația mult pronunțată.

Insuși Românii carii în mod obișnuit (clasic) își construiau castrele lor pe locuri șese și în forme drep-

tunghiulare, la nevoie, și anume când voiau să reziste în mod sigur atacurilor dușmane, construiau și ei tabere pe locuri înalte accidentate și ușor de apărat, așa cum a făcut de pildă Sabinus când se găsea izolat cu legiunea sa și era amenințat să fie atacat de Vividorix care comanda o mare armată.

Nu mai vorbim că dacă Decebal a găsit necesar să-și așeze capitala și să clădească o cetate la ășirea Streiului din Câmpia Hațegului, (nu în munții unde găsea forme de teren cum îi plăcea) spre a împiedica trecerea dușmanului înspre valea Mureșului, nu era să lase treaba de isnoavă, dacă nu găsea loc clasic pentru a construi cetatea.

Dar eu ca cunoscător al terenului și al foloaselor care se pot trage pentru apărare din formele terenului, atât pentru timpurile moderne, cât și pentru timpurile vechi, căci aceasta îmi este meseria, afirm că masivul triunghiular deluros de lângă Hațeg se prezintă în condițiuni splendide atât pentru a ajuta o apărare izolată, cât și pentru a închide trecerea din Câmpia Hațegului spre valea Mureșului și Ardeal, trecere pe care Decebal avea interesul să o oprească. Și din acest punct de vedere D-1 Prof. D. poate să nu ducă nici o grijă, deoarece cece spun în această privință este sigur; nu mai vorbim că lucrul se poate vedea ușor și pe hartă, iar terenul este la îndemâna oricui spre a merge să-l vadă și să se încredințeze de calitățile sale defensive, care nu pot să fie ascunse sau mistificate de nimeni; căci încă odată spun, că cetatea nu era numai partea încojurată cu șanț și val, ci întreg masivul triunghiular deluros, iar partea înconjurată cu șanț și val constituia reductul cetății.

D-1 Prof. D. mai afirmă că cetatea (recte reductul cetății) ar fi așezată pe o coastă înclinată în unghi de aproape 45 de grade, cece ar fi o așezare bizară.

Mai întâi nu tot cupriusul cetății este așezat pe coastă. Partea de sus de lângă latura dreaptă reprezintă un platou lat de 50—100 m. și lung de 500 m., cece dă o suprafață de circa 35.000 m. p. Iar partea de jos din valea Barandului superior reprezintă un teren aș

șezat, de cel puțin 100.000 m. p., rămânând deci ca coasta să aibă o suprafață de 75.000 m p. din cele 200.000 m. p. care este suprafața totală a reductului.

În ce privește coasta dintre platoul de sus și valea de jos, ea nu are iuțeala de 45 grade decât în apropierea laturei de Nord, pe cât timp înspre Sud panta devine din ce în ce mai ușoară până când ajunge de 25 grade lângă latura de Sud, adică mai ușoară decât pantele cetății Aduatucilor.

Dar Domnule Prof. D. trebuia să remarce atunci când a vizitat cetatea că terenul pe care ea este așezată se prezintă în forma etajată a platoului de sus față de terenul așezat al văii de jos, conformație care atunci când anticii și în special Dacii nu o găseau în mod natural, o făceau în mod artificial așa cum se prezintă cazul la Grădiștea Muncelului și în formă clasică la Cetatea de pe platoul de la Nord de satul Orlat din Jud. Sibiu, cetate dacică de care văd că nu se pomeneste în nici o scriere istorică.

Afară de aceasta nu trebuie să ne închipuim că Dacii trăiau în mod permanent înghesuți în cetățile și cetățuile lor și că deci nu ar fi putut să-și așeze casele și adăposturile pe coaste ceva mai rezezi, ci cetățile și cetățuile lor serveau numai ca adăpost în care intrau cu avutul lor în timp de războiu, tot așa cum procedau și Galii în timpul războaielor cu Cezar, după cum însuși Cezar arată în lucrarea sa „De Bello Gallico“, iar satele și orașele Dacilor erau așezate în jurul acestor cetăți și respectiv Sarmizegethusa în cuprinsul masivului triunghiular deluros și chiar în jurul acestui masiv.

Deși din cele expuse mai sus cred că a reeșit în mod evident că nu bazat pe considerațiuni strategice *moderne* am dovedit că Sarmizegethusa s'a aflat pe masivul triunghiular deluros de lângă Hațeg, totuși găsec necesar a arăta că principiile strategice și chiar principiile tactice fundamentale sunt eterne, adică în natura lucrurilor, și că numai acestea din urmă se modifică cînd cînd în cînd și foarte puțin prin introducerea noilor mijloace de luptă, iar terenul și comunicațiile, sau puința de a comunica, și de a ne adăposti, a influențat în toate timpurile la fel aplicarea acestor principii.

Afară de aceasta modul cum s'au purtat războaiele în antichitate nu este câtuși de puțin inferior modului cum s'au purtat războaiele în timpurile moderne ; ba putem spune că abia în timpul războiului mondial 1914-1918 armatele au ajuns la tehnica fronturilor continue, care la Români era lucru știut și aplicat permanent prin valuri întărite cu fel de fel de lagăre, castre și castele, cam cum este în prezent linia Maginot, și cum au fost fronturile în timpul războiului.

Dealtfel Napoleon cel Mare când a recomandat comandanților de oștiri să citească și să recitească campaniile marilor căpitani, a făcut-o, deoarece el însuși și-a format cultura militară citind cum marii căpitani ai antichității și-au condus armatele lor.

Mai departe D-l Prof. D. afirmă că secțiunile făcute de mine nu desvăluie nici o urmă de ceramică ; și contrar aparenței nu desvăluie nici un val (nu vas) de pământ ars, căci ceace se vede este solul natural de culoare roșiatică.

Mai întâi eu nu am făcut nici o săpătură, lucru pe care l am afirmat în prima mea publicație, eu neavând nici timp, nici mijloace, nici calitatea de a le face ; așa că nu știu nici cine le-a făcut săpăturile, nici unde le-a făcut, și nici ce a găsit, precum nu știu ce părți din masivul deluros și nici care parte din perimetrul cetății l-a văzut D-l Profesor și mai ales pe care val a văzut d-sa pământ roșiatic natural.

Apoi eu am spus că ceramică se găsește pe platoul cota 438 din partea de Nord Est a masivului deluros ; și am afirmat acest lucru după cele comunicate mie de săteanul care ne a dus alimentele cu ocazia recunoașterii, și care mi-a spus că pe acel platou a găsit „cioburi de vase groase care nu sunt de la oameni de ai noștri“.

În ce privește valul și șanțul eu am descris în mod exact ce am văzut și am constatat, și anume :

— Am constatat pe toată întinderea laturii de Vest și în etajul inferior al laturii de Nord a cetății, pe val, temelie de pomesteală (sau pământ frământat cu apă) arsă, care știu ce este, din care am luat și posed probe,

pe care a văzut-o și Invățătorul Florescu din satul Sub Cetate și Sublocot Voinescu și a socotit-o ca atare, și pe care o poate vedea la fața locului și socoti ca atare nu numai oamenii de bună credință și care se pretind de știință și specialiști, dar orice om care ar veni să o vadă chiar cu gândul de a contesta realitatea. Așa că în această privință nu mai poate încăpea nici o îndoială.

— În fața laturii de Vest și Nord șanțul este foarte adânc ajungând până la 3 metri față de partea de sus a valului, cu toate că parte din șanț probabil a fost astupat cu sfărământurile zidului de pomesteală arsă care a fost dărâmat de atacatori și cuceritori, precum și de timp.

— Latura de Sud, care este după poziția locului și forma terenului cea mai greu de atacat, am afirmat că a fost probabil cea mai slab fortificată, și anume numai cu val și șanț, iar pe val palisada de lemn.

— Pe latura de răsărit am spus că se vede atât valul cât și șanțul *mult șterse și despărțite* printr'o bermă (repaos) cea ce m'a făcut să cred că pe val s'a găsit zid; dar lăsând ca săpăturile, ce se vor face, să dovedească ce a fost. Și deci dacă nu se va găsi nici temelie de zid, nici temelie de pomesteală arsă, rămâne că și aceeașă latură să fi fost întărită tot cu palisadă de lemn pe val.

— Lucrul va fi ușor de constatat printr'o săpătură în secție deacurmezișul valului și șanțului și mai ales cât mai adâncă deacurmezișul șanțului, în el urmând să se găsească dărâmturile materialelor din care a fost făcută apărarea de pe val.

— Că valurile și șanțurile nu sunt forme naturale de teren făcute de scurgerea și acțiunea apelor, ci sunt forme artificiale, numai un om care nu știe să deosebească o formă naturală formată de eroziune, de o formă artificială făcând de mâna omului, poate afirma că tot ce am descris în prima mea broșură și în rândurile de mai sus este cizelat de ape, cari oricât de capricioase ar fi ele, acțiunea lor se produce după anumite reguli. În orice caz ar fi fost ciudat ca apa să facă va-

luri drepte, cu șanțuri în fața lor, ba încă cu porți lăsate din loc în loc și cu apărători la porți în formă de cărlig și în formă de caponieră detașată; și să facă șanțuri de scurgere a apelor cu totul în discordanță cu liniile și formele naturale ale terenului pe care sunt plasate aceste șanțuri; și în ansamblul lor să dea naștere unui perimetru de cetate.

Trecem acum la partea cea mai nostimă a afirmațiilor D-lui Prof. D. și anume că întărirea de pe dealul de la Apus de satul Sub Cetate, — dacă este în adevăr o întăritură, — nu a putut servi pentru scop militar, ci pentru o nevoie de gospodărie și anume ca staul de oi.

Privind această afirmațiune ca o afirmațiune de ordin științific, suntem în drept a ne pune următoarele întrebări:

- câte oi erau adăpostite în acest staul?
- ale cui erau oile?
- când erau aduse aci oile?
- unde pășteau aceste oi?
- și în fine de ce era nevoie ca oile să fie adăpostite într'o întăritură cu valuri și șanțuri și apărări la porți?

Numai punând aceste întrebări simțim că ne vine a zâmbi. Totuși să răspundem.

Intr'un staul de 200.000 m. p. (20 de hectare) încap cel mult 400.000 de oi, adică 2 oi pe m. p., — și nu s'ar fi făcut un astfel de staul-cetate decât cel puțin pentru 50.000 oi.

Ale cui vor fi fost acele oi, este greu să ne dăm cu ideia.

Știind că oile în număr atât de mare pasc vara pe munți, iar iarna sunt duse la baltă, nu vedem în care anotimp erau aduse oile în acest staul. Chiar dacă oile erau ale sătenilor, știm că fie care om își ia oile iarna la sine acasă spre ale întreține până primăvara, când sunt pornite la munte. Așa că dacă oile nu puteau fi aduse în acest staul-cetate nici vara, nici iarna, se pune întrebarea: când erau aduse?

Dacă presupunem că oile care erau aduse și adă-

postite în acest staul, nu erau duse nici vara la munte nici iarna la baltă, sau pe la casele oamenilor, se naște întrebare: unde pășteau? Un număr atât de mare de oi nu puteau păște numai în cuprinsul masivului deluros ci și pe câmpiile dinprejur. În acest caz se naște o nouă întrebare și anume: dacă oile pășteau pe câmpiile de prinprejur, de ce erau cocoțate la muls în staulul de pe deal, și nu li se făcea un staul, sau mai multe staule, acolo jos în câmpie, unde terenul este mult mai potrivit pentru un staul de vite, având apă aproape și loc așezat pentru odihnă. Căci știm ca chiar atunci când oile sunt duse vara la munte, ciobanii așează staulele pe locuri cât mai puțin înclinate, nu pe coaste repezi de 45 de grade.

Și, Doamne, Doamne! cât timp le-ar fi trebuit atâtor oi să intre în staul pentru muls și apoi să iasă spre a merge la pășunat; va fi fost un necontent, a intra și eși din staul, iar pășunea rămânând de isnoavă.

Și chiar dacă întăritura în chestiune nu era ceteate ci era staul de oi, suntem datori a ne întreba iarăși: de ce era nevoie de o întăritură cu val și șanț pentru adăpostirea oilor? — Erau adăpostite contra lupilor, sau erau adăpostite contra hoților?

De lupi în nici un caz nu puteau să fie adăpostite, deoarece lupii sar și peste șanțuri și peste valuri; în plus că dacă pentru adăpostirea oilor ar fi nevoie de șanțuri și valuri, am avea munții plini de astfel de întărituri, ceace nu am văzut pe nici un munte din câți am colindat în viața mea de escursionist și militar, umblând cu ochii atent la formulele terenului; nu mai spunem că ciobanii din timpurile noastre spre a păzi oile contra lupilor inconjoară staulul cu o ață albă peste care îi este frică lupului să treacă, crezând că este o cursă; și nu cred că ciobanii daci erau mai nepricepuți ca ciobanii din zilele noastre în materie de creștere și de pază a oilor.

Atunci nu mai rămâne decât că șanțurile și valurile erau făcute pentru a păzi oile contra hoților.

În acest caz, ce rost vor fi avut întăriturile spe-

ciale dela porțile No. 1 și 6? Ei, vedeți, asta este greu de explicat. Mă gândesc cum vor fi procedat bieții ciobani daci spre a duce oile de jos din câmpie de la pășune, la muls sus în staulul-cetate de pe deal. Mai întâi vor fi orânduit oile în coloane de marș; apoi vor fi orânduit căinii în ariergarde și în flancgărzi spre a le păzi de lupi; iar ciobanii, parte vor fi condus coloanele de oi, iar parte se vor fi așezat în camponierile de la porți spre ale proteja contra hoților la intrarea în staul. Așa, sau cam așa ceva.

Vedeți? — așa se întâmplă când archeologii sunt obișnuiți să cerceteze și să sape numai cetăți construite din piatră, sau în care se găsesc depozite enorme de resturi antice: disprețuesc cetățile întărite cu ziduri de pomesteală arsă și polisade de lemn pe care le socotesc drept staule de oi, deși de fapt sunt cele mai autentice cetăți dacice; pe cât timp cetățuile construite din piatră sunt construite sub influența și chiar cu meșteri greci și români după cum ei inșiși recunosc.

În fine D-l Prof. D., spunând că descoperirea mea este ca și atâtea altele lipsită de orice temei științific și archeologic, afirmă că rămânem deocamdata și pe mai departe la cea mai probabilă ipoteză că *cetatea lui Decebal*, — (adică Sarmizegethusa, sau altă cetate? N.A), — împreună cu fortăreața capitală se găsesc pe vârfurile de deal din Sudul Orăștiei pe valea Apei Orașului.

Nu știu pe ce temeiuri științifice își sprijină D-l Prof. D. afirmațiunea sa că cetatea lui Decebal, a cărui nume d-sa de altfel se ferește să-l pronunțe din motive probabil științifice, — s'ar afla probabil pe dealurile de la Sud de Orăștie. Dar știu că Sarmizegethusa supt numele de Sarmategte, nume identificat de toți istoricii și considerat drept Sarmizegethusa, se găsește în Tablele Peutingeriene pe drumul care duce dela Tierna (Orșova) la Apulum (Alba Iulia), drum care nu trece peste dealurile de la Sud de Orăștie, și deci nici pe la Costești, nici pe la Luncani, nici pe la Piatra Roșie, nici pe la Gtădiștea Muncelului (care este pe munte,



nu este pe deal), ci trece, stabilit precis, științific pe văile Timișului, Bistrei, Bălței, Râului Mare, Streiului și Mureșului, drum pe care trebuie căutată Sarmizegethusa, și numai pe acest drum; și nu de dragul frumoaselor și fructuoaselor în resturi antice cetăți din Munții Sebeșului să căutăm Sarmizegethusa pe acolo.

Mai de grabă Sarmizegethusa rămâne în același loc cu Ulpia-Traiana-Augusta, așa cum s'a socotit până acum, decât în Munții Sebeșului, deoarece cel puțin această localitate se găsește pe drumul Tiernă-Apulum al Tabelor Peutingeriene.

Iată care este valoarea unei ipoteze bazată pe temeuri științifice și emisă de oameni de știință și specialiști în materie.

Probabil că acum în interesul cauzei se va contesta că localitatea Samategte din T. P. este Sarmizegethusa, și tot în interesul cauzei poate se va contesta și exactitatea datelor înscrise în aceste table. Dar eu cred că am dovedit în mod incontestabil că aceste table sunt exacte și am convingerea că nimeni nu va mai găsi cu cale să afirme că până acum că aceste table sunt inexacte, ci va căuta să le citească cu atențiune spre a trage din ele tot folosul pe care ele ni-l pot da, interpretându-le cel puțin cu bună voință. De aceia le și dau în facsimil în partea în care ne interesează, și le voi publica în întregime cu interpretarea corespunzătoare spre a le pune la îndemâna celor cari voesc să le vadă sau să le studieze.

## V

Să luăm acum aceste table și confruntându-le cu harta modernă să vedem unde se plasează Sarmizegethusa, după aceste table, pe drumul dela Tierna (Orșova) la Apulum (Alba-Iulia).

Am spus deja că dacă totalizăm distanțele dintre localitățile arătate de T. P. pe drumul Tierna-Apulum găsim 158 de mile romane care fac 234 klm. și 77 metri. Și dacă măsurăm pe hărțile moderne cu curbi-

metrul distanța dintre aceste 2 localități găsim exact aproape aceeași distanță, adică 234 klm. (Repet că această distanță, deși o găsim prin măsurătoarea pe hartă atât de exactă, totuși nu putem afirma exactitatea ei absolută, deoarece nu avem însemnat pe o hartă mare cel puțin la seara  $1/100.000$  traseul drumului roman spre a-l putea măsura în toate cotiturile lui.

Dacă totalizăm acum distanțele dintre localitățile dintre Sarmategte (Sarmizegethusa) și Apulum găsim 53 de mile romane care fac 78 klm. și 419 metrii. Măsurând pe hărțile moderne distanța dintre confluența râurilor Streiul, Farcadinul și Râul Mare, unde eu am apreciat că s'a găsit Sarmizegethusa, găsim 79 klm. și 400 m. Și negreșit că dacă totalizăm distanțele dintre Tierna și Sarmategte găsim 105 mile romane sau 155 klm. și 558 m.; iar pe harta modernă între Orșova și confluența Streiului cu Farcadinul găsim 155–156 klm. Aceste măsurători ne-ar fi de ajuns spre a trage concluzia că Sarmategte, sau Sarmizegethusa, se plasează la confluența râurilor arătate mai sus, adică așa cum am presupus-o eu.

Dar nu trebuie să ne mulțumim cu atâta.

Căutând în T. P. distanța dintre localitățile Ad-Aquas, indentificată și plasată în mod sigur la localitatea balneară de lângă Calan, și Sarmategte, găsim că este de 14 mile r., sau 20 klm. și 741 m. Măsurând pe hărțile moderne distanța dela confluența râurilor Farcadin și Streiu până la Calan-băi, unde s'au găsit urmele băilor romane, găsim cam 20 klm. Diferența de câte va sute de metrii nu trebuie să nască în sufletul nostru nici o îndoială, deoarece, după cum am spus, nu dispunem de nici o hartă modernă pe care să fie arătat în detaliu traseul drumului dintre Sarmategte și Ad Aquas și nici nu știm precis de unde până unde erau măsurate cele 14 mile r. Nu mai spunem că locuitorii din satul Sub-Cetate mi-au comunicat că șoseaua romană a văii Streiului urmează malul drept (Răsărit) al Streiului, de la confluența acestui râu cu Farcadinul și Râul Mare, pe cât timp Calan-Fürdo

se află pe malul stâng, și pe unde drumul a mers mai cu ocol între aceste două puncte.

Mai departe, căutând în T. P. distanța dintre Sarmategte și Ponte Augusti, care este prima localitate spre Tierna (Orșova) și pe care eu o plasez la Grădiștea Varhely, locul Ulpiei Traiane Auguste, care nu mai există în Tablele Peutingeriene, vedem că această distanță este de 15 mile r., sau 22 klm. și 222 m. Măsurând pe hartă distanța între podul (Ponte Augusti) de peste valea Clopotiva care trece prin satul Grădiștea (pe ungurește Varhely) adică printre ruinele Ulpiei-Traiane-Auguste, și confluența râurilor Streiul și Farcadinul, găsim circa 22 klm., distanța pe care, repet, nu o putem deasemenea măsura exact, nefiind însemnat pe hărțile moderne în detaliu traseul șoselii romane dintre aceste două localități.

Am identificat localitatea Ponte Augusti cu ruinele Ulpiei-Traiane-Auguste, deoarece cred că aceste două localități sunt una și aceeași pentru că mai întâi se apropie ca nume și apoi se găsește la aceeași distanță măsurată pe hărțile moderne, cași distanța însemnată pe T. P. între această localitate și Sarmategte. Și este verosimil că în secolul al IV (anii 300-400) d. Cristos) Dacia intrând sub stăpânirea barbarilor să se fi pierdut numirea Ulpiei-Tr. Aug. și să se fi păstrat numai cuvântul Augusti legat de podul care se găsea în acel timp în această localitate.

Procedând în acest fel, adică plasând treptat localitățile arătate în T. P. pe drumul Tierna-Sarmategte, și Sarmategte-Apulum, la distanțele arătate în aceste table, negreșit plasându-le în localitățile moderne în care s'au găsit ruine antice, ajungem să reconstituim întreg acest drum împreună cu localitățile însemnate în lungul său.

Dacă am identifica localitatea Sarmategte din T. P. cu Grădiștea-Varhely (Ulpia Traiana-Augusta) așa cum s'a crezut până acum, și dacă căutăm în T. P. distanța dintre Ad Aquas și Sarmategte vedem că este de 15 mile r., sau 22 klm. și 222 m.

Dacă măsurăm pe hartă distanța între Grădiștea

Varhely și Calan (Ad Aquas) găsim că este de 42 klm. măsurată pe la confluența Streiului și Farcadinului, și de 36 de klm. măsurată prin Hațeg, adică cu 22, sau cu 14 klm., mai mare decât distanța din T. P.

Răposatul Profesor Tocilescu a observat această nepotrivire și și-a dat părerea că indicațiunea din T. P. ar fi greșită cu 10 mile, sau 14810 m., socotind că drumul de la Ad Aquas la Sarmatege trecea prin Hațeg, fără să-și pună ipoteza că acest drum trecea pe la confluența Streiului cu Farcadinul, în care caz nepotrivirea era de 20 klm.

Să plasăm acum localitățile de pe T. P. începând de la Tierna, ținând seamă de distanțele arătate în T. P. precum și de resturile antice de localități găsite pe teren.

Tierna s'a găsit în mod sigur la Orșova, fără să știm precis în ce loc anume, pe dreapta sau pe stânga Cernei și la ce distanță de Dunăre.

Admedia se plasează incontestabil la confluența Cernei cu pârâul Bela Reca, unde se desparte din șoseaua mare drumul spre Băile Herculane și până unde sunt în adevăr de la Tierna (Orșova) 11 mile r. sau 16 klm. și 300 m.

Tocilescu însă plasează localitatea Ad-media la Mehadia unde s'au găsit multe inscripțiuni (ce fel?), dar până unde de la Orșova (Tierna) sunt 22 de klm. adică cu 6 klm. mai mult decât în T. P.

Pretorio care după T. P. se găsește la 14 mile r. sau la 20 klm. 734 m. de Admedia, se plasează la satul Cornea (Șomfa) unde s'au găsit ruine romane neidentificate, și până unde sunt 21 klm. de la Admedia.

Istoricii : Goos plasează această localitate (Pretorio) la Plugova (poate la 3 klm. la Sud de comună unde se găsește un castru roman) deși de la Admedia la Plugova sunt numai 11 klm., și până la castru sunt 8 klm. față de 20 klm. și 734 arătate în T. P.; — Unkert, la Cornea, sau la Tergova, aceasta la 34 klm. de Ad-mediam; Kieppert la Domasnija la 27 klm. de Admedia; iar Tocilescu la Mehadia unde a plasat și Ad-

media, deși Mehadia este numai la 6 klm. de stația Băilor Herculane.

*Ad Pannonios* care după T. P. se găsește la 9 mile r., sau 13 klm. și 300 m. de Pretorio, se plasează la Teregova, unde s'au găsit ruine antice neidentificate și până unde sunt 13 klm. de la Pretorio (Cornea).

Istoricii : Goos o plasează „aproape de Teregova“ ; — Unkert o plasează la Feniș, la 4 klm. Nord de Teregova, sau la 18 klm. de Pretorio (Cornea); — Manerth o plasează la Temeșiu (?); — iar Tocilescu la Cornea, adică mult prea înapoi.

*Gaga* (Gaganis) care după T. P. se găsește la 9 mile r. sau sau 13 klm. și 300 m. de Ad Pannonios se plasează în mod aproape sigur la Slatina unde s'a găsit o inscripție referitoare la localitatea Zevgma identificată cu Gaga, și la 12 klm. 800 m. la Nord de Ad-Pannonios (Tergova).

Istoricii : Goos o plasează la Slatina ; Unkert la Ilova (la Muncelul Mic, Kis Muncel) la 3 klm. la Nord de Slatina ; — iar Tocilescu la Teregova; deci și aceasta localitate cu mult înapoi.

*Masclianis*, care după T. P. se găsește la 11 mile r. sau 15 klm. și 300 m. de Gaga, — și cum Gaga este aproape sigură la Slatina, se plasează la Caransebeș până unde sunt 16 klm. de la Slatina.

Istoricii : Goos o plasează la Muscelul Mic de la Ilova, deși această localitate se găsește numai la 3 klm. la Nord de Slatina (Gaga); — iar Tocilescu o plasează la Körpa numai la 10 klm. la Nord de Gaga pe cât timp pe T. P. este la 16 klm. și 300 m. de această localitate.

Tendința istoricilor de a plasa localitățile din T. P. de la Nord de Tierna și în special localitatea Masclianis, mai la Sud decât se arată în Tablele Peut., se datorește faptului că dacă le-ar plasa la distanțele arătate în Tablele Peut., nu se mai potriveau distanțele până la localitatea Civisco, pe care au confundat-o cu Tivisco, și care se află la o distanță 14 mile r. sau 20 klm. și 741 m. de Masclianis, pe cât timp de la Caransebeș unde se plasează Masclianis și până la Tivisco (Nord Jupa) sunt numai 7 klm. și 500 m.

Eu cred că localitatea Civisco de pe drumul Masclianis—Agnavie este cu totul altă localitate de cât Tivisco cap de drum care vine dinspre Leberata prin Capul Bubali. Și afirm aceasta bazat pe următoarele fapte :

— Localitatea Tivisco este însemnată pe T. P. prin o poartă de cetate cu 2 turnuri, pe cât timp localitatea Civisco de pe drumul Tierna—Sarmategte nu este însemnat prin nimic.

— Litera inițială de la Tivisco este făcută altfel decât litera inițială de Civisco, și anume este făcută ca toate literile inițiale de la toate numirile de localități care încep cu litera T, precum sunt: Timaco, Tierna, Troesmis, Tomis, Tirasus, etc.

— Dacă căutăm în T. P. distanța dintre Gaga (bine stabilită la Slatina) și Masclianis, vedem că este 11 mile r., iar între Masclianis și Civisco este de 14 m. r., ceace face în total 25 de mile r. sau 37 klm. și 37 m.

Dacă măsurăm pe hartă distanța dintre Slatina (Gaga) și Nord satul Jupa, unde s'a identificat Tivisco, vedem că este numai de 24 de klm. adică cu 13 klm. mai puțin, ceace înseamnă că dacă considerăm Civisco drept Tivisco nu încap 13 klm.

Dacă căutăm în T. P. distanța dintre Sarmategte și Civisco vedem că este de 37 m r., sau 54 klm. și 815 m.

Dacă măsurăm acum distanța dintre confluența râurilor Streiul și Farcadinul, unde eu am dovedit că s'a găsit Sarmizegethusa și până la Nord de Jupa (Tivisco) găsim 68 klm., adică mai mult cu 13 klm. pe care i-am găsit mai puțin măsurând dinspre Gaga (Slatina).

Deci este probabil ca localitatea Civisco să fi fost cu totul altă localitate de cât Tivisco.

Afară de aceasta lângă țifra XI, care arată distanța dintre Gaga și Masclianis, observăm un s pe care nu-l mai găsim lângă nici o altă țifră care arată distanța dintre două localități. Este posibil ca această literă să arate că există un drum care de la Tivisco

suia pe stânga (Apus) Timișului și se unia cu șoseaua Tierna—Apulum la localitatea Masclianis, deși va fi fost și un alt drum care unia aceste două localități pe dreapta (Răsărit) Timișului.

Procedând în felul atâtat mai sus am plasat localitatea Civisco la 20 klm. 700 m. (14 mile r.) la Răsărit de Caransebeș pe valea Bistrei pe drumul spre Sarmizegethusa și anume la cătunul Zăvoi, unde se găsesc urmele unui castru roman și risipitură de ruine de localitate, și unde până în prezent s'a presupus că s'a găsit localitatea Agnavie, fără să fi fost identificată prin vre-o inscripție sau vre-o altă indicație în acest loc.

Mergând mai departe am plasat localitatea Agnavie în expansiunea de la Bucova a văii Bistrei la distanță de 20 klm. și 741 m. de Zăvoi (Civisco) corespunzătoare celor 14 mile r. din T. P. și la 11 klm. și 800 m. de localitatea Grădiștea—Varhely (Ponte Augusti) corespunzătoare celor 8 mile r. arătate în T. P. că se găsesc între aceste două localități, și unde se găsesc urme de fortificațiuni și risipituri de ruine.

Istoricii au plasat Agnavie la Ohaba Bistra (Goos, Tocilescu) deși între această localitate și Nord Jupa (Tivisco) sunt numai 14 klm. pe cât timp pe T. P. între Civisco (interpretat Tivisco) și Agnavie sunt însemnate 14 mile r. sau 20 klm. și 741 m.

Iar Ponte Augusti au plasat-o: Mommsen la Marga; Goos lângă Marga la Varhely (?); — iar Tocilescu la Voislova, localități care se găsesc la distanțe cu totul altele de Grădiștea Varhely, presupusă Sarmizegethusa, decât distanța de 15 mile r. respectiv 22 klm. și 222 m. cât este arătată în T. P. între Ponte Augusti și Sarmategte.

Iată încheiat drumul Tierna—Sarmategte mergând și dinspre Tierna spre Sarmategte plasând localitățile conform distanțelor din T. P., și lângă localități moderne în care se găsesc urme de localități vechi, respectând în acelaș timp și locul localităților bine identificate, precum sunt Tierna, Gaga, Tivisco și Ad Aquas.

Și în fine pentru încă un control și ultimul pe drumul Sarmatege Tierna să mai facem încă o măsurătoare. Presupunând că Sarmatege s'a găsit la Grădiștea Varhely (Ulpia Traiana Augusta) și că Civisco nu ar fi o nouă localitate, ci ar fi Tivisco, totalizând distanțele din T. P. dintre aceste două localități găsim 37 mile r. sau 54 klm. și 815 m. Măsurând pe hartă distanța între aceste două localități găsim 48 klm., adică cu 6 klm. și 815 m. mai puțin, deși drumul roman pe aci urmează valea și nu e susceptibil de nici o sinuozitate sau abatere. — De asemenea nu se potrivesc distanțele nici dacă identificăm Civisco drept Tivisco și plasăm Sarmatege la confluența Streiului cu Farcadinul, deoarece între aceste două puncte sunt pe hartă aproape 70 klm., adică cu 15 klm. mai mult decât distanța arătată în T. P.

În ce privește cele 3 localități, — Petris, Germisera și Blandiana, — dintre Ad Aquas și Apulum, ele au fost plasate astfel de către istorici :

— *Petris* a fost plasată de Goos între Calan și Cizmău fără să precizeze în ce loc anume și pentru ce motiv ; — iar de Tocilescu (hartă) la Arany, unde afirmă că se găsesc urmele unui câmp sau stabilment roman, deși între această localitate și Băile Calan (Ad Aquas) sunt numai 12 klm. și 700 m., pe cât timp distanța însemnată în T. P. între aceste două localități este de XIII mile r., sau 19 klm. și 253 m.

Pentru a respecta distanța arătată în T. P. localitatea Petris ar trebui plasată în fața localității Turdașul lângă care se găsește risipitură de ruine antice. Căci trebuie să arăt din nou că distanța dintre Calan (Ad Aquas) și Alba Iulia (Apulum) arătată în T. P. de 39 m.r. sau 57 klm. și 778 m., corespunde cu distanța de pe teren care este de 59 klm.

— *Germisera* este plasată de Goos în mod sigur la Cizmău bazat pe o inscripție găsită la Geoagiul de Jos, deși pentru acest punct nu se potrivește de loc nici o distanță din T. P. :

— nici distanța până la Ad Aquas care în T. P.



este de 22 m. r. sau 32 klm. și 593 m., iar pe teren este numai 24 k.;

– nici distanța până la Apulum care pe T. P. este de 17 m. r. sau 25 k. și 185 m., iar pe teren este de 37 k.;

– nici distanța până la Petris, care pe T. P. este de 9 m. r., sau 13 k și 329 m., iar pe teren este de 11 klm. dacă plasăm această localitate lângă stânca Dealului Oroiu, și de 5 k. dacă plasăm Petris în dreptul Turdașului.

Respectând datele din T. P., Germisera s'ar plasa la gura văii Băcăinți, unde nu știu dacă se găsesc ceva urme de ruine antice.

Și așa istoricii plasând Germisera la Cîcmău fără să țină seama de distanțele înscrise în T. P. și văzând că distanța de la Cîcmău până la Alba Iulia rămâne prea mare, și-au dat cu părerea că, sau T. P. sunt greșite cu 10 mile, sau că s'a omis vre-o localitate dintre Germisera și Blandiana, localitate care ar putea să fie Burticum a Geografului Ravenat.

În realitate T. P. nu sunt greșite după cum am dovedit, atât în general, cât și în special cu distanța dintre Ad Aquas și Apulum, localități identificate și plasate sigur, distanța care este aceeași atât în T. P. cât și pe teren.

Blandiana a fost plasată de Goos „aproximativ între Geoagiul de Jos și Borberek (Burgberg, Vurpăr)“, iarăși fără să țină seamă de 8 m. r. sau 11 k. și 848 m. care după T. P. este între această localitate și Apulum. Și astfel pune localitatea Burticum la Borberek, unde se află urme antice neidentificate, în loc să pună aci Blandiana, întrucât între Borberek și Alba Iulia (Apulum) sunt cam 11–12 klm.

#### VI

Am credința că am isbutit să dovedesc și pe altă cale că Sarmizegethusa nu s'a găsit nici la Ulpia Traiana Augusta și nici pe dealurile și munții de la Sud

de Orăștie, ci s'a găsit la confluența râurilor Streiul Farcadinul și Râul Mare, având cetatea și reductul cetății pe masivul triunghiular deluros de la Nordul acestei conflunțe, — adică acolo unde eu, întemeiat pe considerațiuni militare geografice, topografice și fortificațiuni găsite pe teren, am presupus că s'a găsit această cetate.

Și de acum înainte orice resturi antice se vor găsi aci, sau nu se vor găsi prin săpături, Sarmizegethusa, găsită în acest loc, trebuie luată așa cum este, și trage concluziile care se impun din această situație.

În plus cred că am reușit să reabilitez Tablele Peutingeriene și datele cuprinse întrânsele cel puțin în ce privește Segmentele VI și VII care privesc Dacia; și că de acum înainte aceste table nu vor mai fi desconsiderate atunci când se va identifica și plasa localitățile cuprinse întrânsele, cu ușurința cu care au fost desconsiderate până acum, istoricii plasând aceste localități unde au crezut mai la îndemână, sau unde au crezut că au descoperit o localitate, așa cum am arătat cu ocazia plasării localităților dintre Tierna și Apulum, când s'a văzut că aproape fiecare localitate neidentificată prin inscripții a fost plasată în locuri diferite de fiecare istoric, ceace denotă nu numai nesiguranță științifică în concluzii, dar aproape bun plac.

Și pentrucă studiul acestor table să se poată face de către tinerii studenți și cercetători mână în mână cu hărțile moderne militare, ar fi bine ca studenții cari se dedică studiilor istorice ca materie principală, să urmeze un curs de citire a hărților și studiu al terenului pe hartă, așa cum știu dinainte de războiu că se face în condițiuni cu totul superioare la Institutul și Seminarul de Geografie al Domului Profesor S. Mehedinți de pe lângă Facultatea de Litere din București. Dealtfel admirabilele studii publicate în Buletinul Societății Regale Române de Geografie și în Anuarul de Geografie și Antropogeografie al Universității din București de către elevii D-lui Profesor Mehedinți este o dovadă deplină în această privință.

Cu toate acestea încă nu îndrăsnesc a afirma că

cele spuse în prezenta publicație nu cuprinde nici o greșeală, căci este posibil să se găsească cercetători mai bine pregătiți ca mine în citirea hărților și măsurătoarea distanțelor pe hartă, mai meticuloși și mai perseverenți la lucru, și cari să ajungă la concluzii mai reale și mai luminate. Acestora le urez spor la lucru și succes în cercetări; dar îi sfătuiesc să nu părăsească niciodată linia bunei credințe.

Și cu aceasta am terminat cece poate face un militar în această chestiune.

Sper însă că propunerea pe care eu am făcut-o și anume ca istoricii, în studiile pe care le vor face în viitor asupra trecutului neamului nostru să-și asocieze militari, va fi prețuită în adevărata sa valoare și pusă în practică pentru binele neamului românesc.

### *Și o altă chestiune.*

*Observ pe Segmentul VII al T. P., care nu este reprodus în întregime în planșa anexată prezentei lucrări, că un popor care locuia la Nord de Alpii Bastarnici. din sus de izvoarele Nistrului se numea Blastarni.*

*Tocilescu crede că s'a scris greșit Blastarni în loc de Bastarni.*

*Pârvan nu remarcă această eventuală greșeală, ci vorbește mereu de Bastarni, cum dealtfel îi numește istoricii și geografii antici.*

*Mă întreb dacă nu cumva este bine zis și Blastarni, reprezentând și vre un popor cu acest nume din partea locului; și în acest caz dacă nu ar putea fi pus în legătură cu acest nume și numele de Blas, Blazi, Blasi, Vlasi, Vlahi dat de popoarele vecine, poporului românesc.*

